

Frihet och galenskap

En för 25 år sedan tillträdande professor hälsades av en vän och kollega med orden: "Ja, nu kan du sitta här och lägga korsord eller föreläsa om korsord i några årtonden utan att någon bråkar med dig för det." Den nyinstallerade var inte förvånad; han kände till den akademiska frihetens innebörd. Bland hans lärare vid universitetet hade en sökt bibringarna honom uppfattningen att staterna är biologiska organismer, som kan fortplantera sig genom sporer, en annan att Kongl. Maj:t (stavat med o) är något helt annat, djupare och väsentligare än Kungl. Maj:t (stavat med u). Han var medveten om att det mått av okunnighet, enfald eller vettlöshet som en professor kan förevisa utan att bli beivrad är nära nog obegränsat. Han var också medveten om att det stora flertalet professorer lika-fullt inte bara är kunniga och skarpsinniga, utan också fullt kloka, att i huvudsak alltså är i sin ordning.

Fördelarna av denna akademiska frihet inom vida gränser är uppenbara. Vetenskap skulle bli slentrian, om inte meningar som allmänt betraktades som villomeningar av kollegerna tolererades. Man måste få tänka fritt för att ibland uppnå det stora målet att tänka rätt. Vid sådana självklarheter skall vi inte stanna. Det har till och med sagts — och John Stuart Mill säger nästan detsamma — att bisarrerier och dumheter från lärostolen har ett visst värde, eftersom eleverna mister all auktoritetstro och tvingas att tänka på egen hand. Vilket inte får tolkas så att professorer får vara galna för att driva studenterna att bruka hjärnan.

Men det finns temperaturstegringar även i helvetet. Vid en viss kvalificerad grad av inkompetens, vid en exceptionell uppvisning av okunnighet, enfald och (eller) konstighet kan den akademiska friheten inte åberopas som värn. Det är nog nästan alla med på, utom några få i farozonen. Vad kan man då göra? Den frågan har aktualiserats genom diskussionen kring ett läroämne vid Uppsala universitet.

Innan vi ingår härpå är det skäl att något stanna vid pro-

fessor Segerstedts intervjuutlåtande i gårdagens tidning. Hr Segerstedt synes verkligen vara tveksam i frågan om någon kontroll över kursböcker bör förekomma, såvida inte böckerna faller under allmänt åtal; han skriver att ett ingripande av denna art vore "en form av censur" och att rektor principiellt inte bör ha rätt till sådana ingripanden. Parentetiskt må först anmärkas att det är tvivelaktigt om inte de av oss påtalade skrifterna är lagstridiga; enligt strafflagen är den skyldig till straffbarhets hotar, förtalar eller smäddar... folkgrupp med viss härstamning eller trosbekännelse" på ett offentligt sätt. Viktigare är att en kontroll över kursplaner naturligtvis inte kan kallas censur i ordets vedertagna mening, eftersom det här är fråga blott om att hindra vederbörande skrifers användning som läroböcker. Men ännu viktigare är att man inte rimligen kan driva den akademiska friheten så långt att vad som helst får intas i kursfördringarna. Vi går väl ändå inte med på att låt oss säga undervisningen i botanik sker på fördrarwinistiska linjer eller att studiet i statsrätt bygger på 1772 års regeringsform, därför att läraren i ämnet förklarar efterföljande grundlagarna ogiltiga. Då hr Segerstedt talar om att det är svårt att dra någon gräns bör inskräpas att de gränser det här är fråga om inte gärna kan vara svårdragna; vad som krävs är blott att fullkomligt oväntade och orimliga skrifter inte skall få användas som obligatorisk kurslitteratur. Vi får väl inte avsäga oss bruket av vårt förnuft på grund av det självklara förhållandet att det finns en marginal mellan det tillåtligt underliga och det absurda; vi får nöja oss med att förklara att i tvivelaktiga fall intet ingripande skall ske.

Att i det nu föreliggande fallet rena felgrepp begåtts av de akademiska myndigheterna synes vara ostridigt. Då det efter tillstyrkanden från vederbörligt håll bestämdes att ämnet fysisk antropologi med en angiven kursplan och en angiven lärare skulle införas vid Uppsala universitet måste detta ha berott på att de skilda myndigheterna inte satte sig in i ärendet. Kursplanen har all-

munt stämplats som darock, och dess införande borde alltså ha hindrats, ty det kan väl inte ens av hr Segerstedt anses vara censur att en person vägras rätten att på grundval av vissa fördringar vara lärare vid ett universitet.

Men därtill kommer att möjligheter till kontroll över kursfördringarna i själva verket finns, även efter ett visst ämnes upptagande i studieplanen. Enligt examensstadgan den 25 september 1953 skall sektionerna uppgöra förslag till studieplaner och dessa förslag tillika med yttrande av sektionens undervisningsnämnd insändas till universitetskanslern för prövning och fastställelse. Rätt att yttra sig över en lärares utkast till studieplan har alltså både undervisningsnämnden, som delvis består av student, och sektionen, vars skyldighet är

att framställa det formella förslaget till studieplan. På grundval av dessa yttranden kan universitetskanslern sedan slutgiltigt fastställa planen.

I detta fall måste det rimliga ha gått till på det sättet att undervisningsnämnden och sektionen antingen av slarv eller av missriktad lojalitet underlåtit att göra några anmärkningar. Att universitetskanslern inte reagerat är väl be- grepligt, eftersom kanslern och de i hans expedition anställda inte gärna kan ha tid att genomgå de tusentals böcker som föreligger till prövning; dock

kan naturligtvis genom sakkunniga och ämneskonferenser granskning i viss omfattning vara möjlig. Det är glädjande att universitetskanslern, enligt vad vi inhämtat, nu begärt yttrande i frågan av vederbörande myndighet vid Uppsala universitet. Det borde vara så att universitetsmyndigheterna verkligen granskade en från en lärare inskickad studieplan så pass mycket att inte denna studieplan, som i detta fall, innefattade en samling skrifter som alla sakkunniga i efterhand utan tvekan säger sig kunna utdoma.